

# KÜÇÜK DOZLAR DA ÖLDÜRÜR

## UYUŞTURUCUDA “ALTIN VURUŞ”

Uyuşturucu bağımlılarının, maddeyi bir süre kullandıktan sonra ilk başladıklarındaki etkisini tekrar deneyimleyebilmek adına dozu sürekli arttırma gereği duyduklarını hepimiz biliyoruz. Bu, aslında bağımlılık yapan her şey için geçerli. Örneğin, kahveyi sık tüketen biriyseniz, dara düştüğünüz bir gece uykuya karşı koyabilmek için hazırlayacağınız fincanın hatırı sayılır bir kısmını kahveye ayırmanız gerekebilir. Peki, vücutta ne gibi değişiklikler oluyor da, madde her geçen gün bağımlılığını daha yüksek dozlarla mahkum ediyor. İşte bu sorunun yanıtı “tolerans”. Tolerans, belli bir uyuşturucunun tekrarlayan süreçlerle bedene aldığı sonucu organizmanın tepkisindeki azalma olarak tanımlanıyor. Klasik Koşullanma Tolerans Analizi çalışmaları, organizmanın uyuşturucuya karşı geliştirdiği bu toleransın çevredeki fiziksel uyarılardan etkilendiğini bulmuştu. Bu etkileşimin nasıl olduğunu şöyle açıklayabiliriz: Uyuşturucuya karşı refleks olarak verilen fizyolojik tepkilerin benzerleri, bir süre sonra uyuşturucunun alındığı ortamdaki fiziksel uyarılara karşı da koşullu olarak verilmeye başlanıyor. Daha da önemlisi, bu fiziksel uyarılar, organizmada uyuşturucuya karşı geliştirilen tolerans seviyesinin gelişiminde de aracı olarak oynuyor. Örneğin, 1987 yılında Siegel ve ekibinin konuyla ilgili yaptığı çalışma oldukça ilginç. Etanol, normalde

siçanların vücut ısısını düşürücü bir etkiye sahipmiş. Etanolun bu etkisine karşı tolerans geliştiren siçanlara kendilerine etanol verilen ortamda nötr bir sıvı enjekte edildiğinde, vücut ısısı normal seviyenin üzerine çıkmış. Bu deney, uyuşturucu alımı sırasında kullanılan enjektör ve çevredeki diğer uyarıların klasik koşullanma yoluyla uyuşturucuyla eşleştirilerek tolerans üzerinde nasıl da etkide bulunduğunu ve organizmanın eşik seviyelerinde aracı rol oynadığını gösteriyor. Organizma tarafından nötr sıvıya verilen tepki, çevresel uyarıların tetiklemeyle etanole karşı geliştirilen tolerans sınırları içinde verilmiş. Ancak, nötr sıvının, etanol gibi vücut ısısını düşürücü bir refleks etkisi olmadığı için vücut ısısında normal değerlerle karşılaştırıldığında yükselme gözlenmiş. Düşünsenize: Geçmiş deneyimler ne kadar da önemli; “bugün”ü değerlendirirken algıyı nasıl da etkiliyorlar!

Bilim adamları, uyuşturucu tedavisi sonrası yoksunluk belirtileri gösteren hastaların, verdiği bu yoksunluk tepkilerinin, koşullanmış çevresel uyarıcılarca tetiklenen organizmanın, uyuşturucuya karşı reflekssel olarak verdiği davranımların benzerleri olduğunu savlıyorlar. Örneğin, bambaşka amaçlarla kan vermek üzere hastaneye giden hasta, uzun süre önce tedavi görüp iyileşmiş olsa da, hemşirenin elindeki enjektörü görünce yoksunluk be-

lirtileri göstermeye başlayabiliyor. Daha da ilginç, altın vuruş vakalarında gözlemleniyor. Uyuşturucuyu her zaman aldığı mekânda değil de, yeni bir ortamda alan bağımlı, alışkın olduğu çevredeki uyarıların aracılık yaptığı tolerans durumu ortadan kalktığı için, uyuşturucuyu normalde kullandığı dozun altında bile olsa, bu doz onun için bu yeni ortamda öldürücü olabiliyor. Yani altın vuruş olarak tanımlanan öldürücü darbe, her zaman hastanın bedenine yüklediği ve o güne dek deneyimlediği en yüksek doz olmak zorunda değil. Küçük bir doz bile, “yer”i geldiğinde öldürücü olabiliyor!

Günümüzde bu koşullanma ilişkisini göz önünde bulunduran kimi terapistler, tedavi gören madde bağımlılarını düzenli olarak enjektör ve diğer çevresel uyarılara, uyuşturucuyla eşleştirmeden maruz bırakarak hasta tarafından bu uyarılarla uyuşturucu arasında kurulan ilgileşimi sönmeye uğratmaya çalışıyorlar. Bu şekilde, çevresinin tetiklediği yoksunluk durumları en aza indirgenmeye çalışılıyor. Diğer bir deyişle, içinde bulunduğu ortamı, hasta için yeniden “nötr” bir uyarı haline getiriyorlar.

İnci Ayhan  
inciayhan@yahoo.fr

Kaynaklar  
Ayvaşık, B. (2002). Lecture Notes.  
Ramos, B. M. C., Siegel S., O.Bueno, J. L. (2002). Occasion Setting and Drug Tolerance. Integrative Physiological and Behavioral Science, 37: 165-177